

NICOLAE IVAN (1855-1936), ÎNTĂIUL EPISCOP AL VADULUI, FELEACULUI ȘI CLUJULUI

IOAN-VASILE LEB

Ziua de 6/19 decembrie 1921 rămâne ca o dată memorabilă în istoria Ortodoxiei clujene, întrucât atunci a fost instalat cel dintâi episcop al nou înființatei Episcopii a Vadului, Feleacului și Clujului, în persoana fostului asesor consistorial de la Sibiu, arhimandritul Nicolae Ivan.

Episcopul Nicolae Ivan

Noul episcop s-a născut la 17 mai 1855, într-o familie de țărani fruntași, din satul Aciliu, de lângă Cluj, având o puternică tradiție morală în ale omeniei românești și ale dragostei de muncă¹. Ioan Ivan și Maria, născută tot Ivan, au avut 9 copii, 7 băieți și 2 fete, dintre care au rămas în viață doar 4 băieți și o fată. Întrucât nu toți puteau să urmeze școlile timpului, doar Ioan, cel mai mare, va ajunge notar, lui Nicolae fiindu-i rezervată o carieră de excepție.

Cu siguranță, tânărul Nicolae cunoștea, încă de copil, figura măreață a preotului *Ioan din Aciliu*, care a luptat cu mult curaj împotriva actului unirii unei părți a românilor cu Roma, la 1700. După 1750, acesta a cutreierat multe sate din sud-estul Ardealului, protestând împotriva dezbinării religioase impuse românilor, care au fost înșelați cu promisiuni sociale și economice. Popa Ioan a ajuns cu plângerile sale până la Viena și Moscova, la împărăteasa Ecaterina, cerându-i ajutor pentru românii năpăstuiți. Demersurile lui și ale altora se vor solda, în cele din urmă, cu hotărârea Curții de la Viena de a aproba numirea unui episcop ortodox pentru românii din Ardeal². Era rezultatul unei lupte neobosite a

¹ ISIDOR TODORAN, „Personalitatea Episcopului Nicolae Ivan”, în vol. *Episcopul Nicolae Ivan 1855-1936, ctitorul reînviatului Episcopii a Vadului, Feleacului și Clujului. Studii și documente*, editat de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului și Clujului”, 1985, p. 100.

² DR. SILVIU DRAGOMIR, *Istoria dezrobirii religioase a românilor din Ardeal în secolul XVIII*, vol. I, Sibiu, 1920, pp. 218-219 și vol. II, Sibiu, 1930, pp. 93-106. Vezi și reeditarea ambelor volume de către arhim. Emanuil Rus,

românilor ortodocși pentru primirea de drepturi pe seama lor, o luptă care nu se va încheia decât târziu, prin realizarea Marii Uniri din 1918, la care contribuise și fiul de țăran din Aciliu.

Nicolae Ivan și-a început școala în Aciliu, satul său natal, în anul 1861, pentru ca în 1863 să treacă la școala din Săliște, unde condițiile de învățare erau mai bune. Față de Aciliu, unde nu existau nici manuale, nici material didactic, la Săliște fiecare clasă își avea propriul învățător, dintre cei mai calificați. După terminarea școlii, începând cu anul școlar 1865/1866, Nicolae Ivan a plecat la Sibiu, unde fost primit ca ucenic la o prăvălie de textile a firmei românești „Gligor” din Piața Mică a Sibiului. Ioan, fratele mai mare, văzându-i dorința de a studia mai departe, îl va sprijini pentru a se înscrie la Liceul de stat din Sibiu, unde Nicolae își va lua bacalaureatul, la 28 iunie 1874. A urmat apoi cursurile Seminarului Teologic Andreian (Institutul Teologic, azi Facultatea de Teologie) din Sibiu, unde, după trei ani, în cursul lui 1876/1877, a absolvit tot cu calificativul „foarte bine”³. Rezultatele bune, precum și comportarea exemplară, l-au îndreptățit să fie ales ca **învățător la Săliște**, unde a funcționat timp de șapte ani, începând cu anul școlar 1877/1878. Cum dorea să se perfecționeze, tânărul dascăl a cerut o bursă la Consistoriul arhiepiscopozan din Sibiu pentru a-și continua studiile la o universitate din străinătate, însă răspunsul a fost negativ, ceea ce l-a determinat să rămână, pe mai departe, la Săliște, ca învățător confesional. La 12/24 februarie 1880, s-a căsătorit cu Maria Jech, fiica notarului Ioan Jech din Nocrich, având ca nași pe cunoscutul asesor consistorial Zaharia Boiu și soția. Maria era de confesiune romano-catolică și urmase Institutul surorilor franciscane din Sibiu, unde a învățat și limba franceză. Întrucât N. Ivan mărturisește că soția sa a fost ortodoxă, înseamnă că ea a făcut trecerea legală la Ortodoxie, altfel acesta nu putea fi hirotonit preot. După ce, la 2 octombrie 1880, a luat examenul de calificare preoțească, în ziua de 26 a aceleiași luni, Mitropolitul Miron Romanul l-a hirotonit diacon „pentru trebuințele generale ale Arhiepiscopiei”⁴. La scurt timp, în ziua de 3/15 februarie 1881, diaconului Nicolae i se naște fetița Veturia-Maria, însă bucuria îi va fi de foarte scurtă durată întrucât după numai nouă zile îi moare soția. Fiica și dorința lui de a-i da acesteia o bună creștere, îl vor oțeli și-l vor face să ducă o viață activă, cinstită și echilibrată, împlinindu-și cu devotament sarcinile care i se atribuiau. De pildă, la Adunarea generală a Reuniunii învățătorilor din ținutul Sibiu, convocată a treia zi de Paști ale anului 1881, N. Ivan, vicepreședinte al Reuniunii, susținea un referat în care arăta rolul școlii populare pentru îndreptarea situației culturale și materiale a poporului român. „Poporul pregătit și luminat – zicea N. Ivan –, nu va fi o masă brută, bună de a o exploata toți nemernicii care profită de neștiința lui. Se va dezvolta în el simțul de cruțare și, prin cruțare, va ajunge și la bunăstare. Mizeria de astăzi o putem trece și în contul altora, în contul sistemului feudal, care și-a vârat adânc ghiarele în viața poporului nostru, dar trebuie să o trecem și în contul neștiinței poporului însuși și în contul celor ce au fost să fie lumina lumii și nu și-au îndeplinit chemarea lor”⁵. Bucurându-se de un prestigiu deosebit din partea învățătorilor români, adunarea extraordinară a acestora, din 12 august 1881, l-a ales ca delegat al lor la Congresul învățătorilor din toată țara, convocat pentru ziua de 12 august, la Budapesta. La congres, N. Ivan a prezentat punctul de vedere al românilor cu privire la învățarea limbii maghiare în școlile românești, prin care se încerca deznaționalizarea acestora. În raportul prezentat la întoarcere, N. Ivan descria desfășurarea lucrărilor celor zece comisii ale congresului, spunând, între altele: „Cele mai vehemente dezbateri au fost dezbaterile în comisiunea a II-a pentru instituirea limbii maghiare în școlile nemaghiare. Faimosul Domn inspector de școli Réthi și alți oameni fără cap și Dumnezeu (Dumnezeu) au voit ca să afle un mijloc pentru ca din laptele mamelor nemaghiare să facă lapte maghiar și așa din un moment să devină copilașii noștri maghiari. Aici însă: «A magyarok istene» (Dumnezeul maghiar) n-a putut ajuta de loc. Natura

Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002 (vol. I, pp. 279-283 și vol. II, pp. 106-117).

³ N. VASIU & IOAN BUNEA, „Viața și activitatea episcopului Nicolae Ivan”, în vol. *Episcopul Nicolae Ivan 1855-1936...*, p. 27.

⁴ *Ibidem*, p. 28.

⁵ *Ibidem*.

e natură și forță nu-i poate face nici cel mai eminent următoriu al lui Attila ori Arpad”. Și după ce expune cele 10 teze prin care se voia introducerea limbii maghiare și în școlile celorlalte popoare, N. Ivan spune: „Tezele acestea au fost combătute în anunarea generală a adunării din 17 august de profesorul român Gavrilă Trifu și de mine – ce folos însă că marea majoritate – în singurul caz opoziționalii, încă au votat aceste dispozițiuni blestemate și nepractice, ba strigătoare la ceriu, față de cerințele școlilor noastre și în special la noi românii, care avem cu mult mai mare lipsă de alte cunoștințe decât de vorbe ungurești seci”⁶.

Revenit la Săliște, chiar dacă era tentat să accepte slujba de preot militar sau să devină profesor la un institut particular din Buzău, N. Ivan și-a continuat activitatea de dascăl la Săliște până în noiembrie 1884, când va pleca la Aiud. Căci, datorită activității sale deosebite, Mitropolitul Miron Romanul, cu sprijinul lui Partenie Cosma, directorul băncii „Albina” din Sibiu, i-a obținut de la Ministrul de Justiție Dr. T. Dauler din Budapesta „numirea de **spiritual și învățător la Institutul de corecțiune din Aiud**”. Avea un salariu de 700 florini anual, împreună cu alți 120 florini pentru chirie. Pentru aceasta, la 26 octombrie 1884, a fost hirotonit întru preot, iar la 13 noiembrie ocupa noul post de la Aiud, subordonat protopopului de Alba Iulia⁷. Era însă nevoit să-și procure cele necesare pentru noua sa activitate: capelă, obiecte de cult, cărți de ritual etc.⁸.

La Aiud, tânărul preot ortodox găsea, din punct de vedere etnic, o mare deosebire față de Săliște. Căci, dacă în Mărginimea Sibiului locuitorii erau români ortodocși, la Aiud, din cei aproape 8500 de locuitori, doar 300 erau români ortodocși, fără biserică și fără școală. Maghiarii de aici erau aproape toți calvini, școliți la Colegiul Bethlen, strămutat aici de la Alba Iulia în anul 1662, și ocupau toate funcțiile publice ale orașului. Pe deasupra, încă se mai simțeau urmările revoluției de la 1848-1849. De aceea, preotul N. Ivan trebuia să lucreze neîncetat cu mult tact și circumspecție atât în relația cu tinerii deținuți de la institutul de corecție, cât și cu ceilalți locuitori. Se știe că la institut, între cei 700 de delicvenți, se aflau și mulți români ortodocși veniți de pe întregul teritoriu al Transilvaniei, fapt pentru care N. Ivan s-a apropiat de ei în mod special, pentru a-i reda societății. De aceea, între altele, la 8/20 februarie 1885 el se adresa „Asociației Transilvane Pentru Literatura Română Și Cultura Poporului Român” de la Sibiu să-i trimită revista Asociației, *Transilvania*, ceea ce aceasta a și făcut. Și întrucât la Aiud nu exista un preot ortodox pentru a-i catehiza pe elevii ortodocși înscriși la școlile de stat sau confesionale, N. Ivan a fost însărcinat de către Consistoriul arhidiecezan de la Sibiu să se ocupe el de instrucția și educația românească a acestora. Din timpul acesta datează și două schițe literare inspirate din viața deținuților: *Schițe din viața criminală și Copilul de suflet*⁹.

După o muncă de șase ani, grea dar plină de roade, la data de 30 septembrie 1890, N. Ivan și-a dat demisia din postul de la Aiud, demisie primită atât de către Direcțiunea Regnicolară a penitenciarelor din Aiud, cât și de către Ministerul Regesc al Justiției din Ungaria, acesta din urmă aprobându-i și un premiu de 60 florini pentru „zelul cauzei dovedit în timpul servit și ca recunoș-

Episcopul Nicolae Ivan cu un grup de credincioși la Sângeorz Băi

⁶ *Ibidem*, pp. 222-223.

⁷ *Ibidem*, pp. 207-208.

⁸ *Ibidem*, p. 29.

⁹ Apărute la editura N.I. Ciurcu, Brașov, 1890.

tință pentru atitudinea ireproșabilă”¹⁰. Că și-a îndeplinit misiunea cu cinste și cu rezultate o arată și scrisorile numeroase de mulțumire pe care le-a primit inclusiv din partea unor deținuți. Nu este lipsită de interes nici poziția foștilor săi colegi, în frunte cu directorul penitenciarului, Mecsér Iosif și cu preotul reformat Bartók Gheorghe, viitorul episcop reformat din Cluj. În extrasul de proces-verbal al ședinței Consiliului penitenciarului din Aiud, din 10 octombrie 1890, se spun următoarele: „Directorul ce prezidează, în cuvinte calde dă expresie sincerului regret asupra aceluia fapt, că dl. Nicolae Ivan, preot greco-oriental și membru al Consiliului domestic, care a fost înconjurat aici de dragoste comună, a plecat; și cu atât mai mare bucurie îl felicită pe el cu ocazia avansării sale și pe lângă cele mai bune urări îi doresc încă și o viață lungă”¹¹.

La râmul său, mitropolitul Miron Romanul, „recunoscând serviciile bune pe care le-ai prestat”, îi acorda, la 5 septembrie 1890, „binecuvântarea arhierescă pentru ca să poți purta brâu roșu-închis, ca distincțiune binemeritată pentru serviciile amintite”¹². Apoi, începând cu data de 1 octombrie 1890, același mitropolit l-a numit **redactor șef al ziarului *Telegraful Român, din Sibiu***. În această nouă calitate, activitatea lui N. Ivan se diversifică, ziarul publicând articole vizând nu numai chestiuni pur bisericești, ci și de natură economică, socială și politică din întreaga lume. O atenție deosebită o acorda noul redactor chestiunii naționale, aceea a raporturilor dintre români și maghiari și, mai ales, chestiunii școlare, având aceeași concepție pe care o prezentase la congresul de la Budapesta, în anul 1881. Ideile sale și le va prezenta, din nou, în *Telegraful Român* nr. 98 și 108 din 13/25 octombrie 1890, sub titlul: *Unitate în acțiune*, unde constata că: „Raporturile între români și maghiari azi sunt mult mai înăsprite (decât în 1861, în preajma unei conferințe la Alba Iulia, în vederea întocmirii legii electorale), lupta e cu mult mai vehementă și azi avem mai mare nevoie de „*prudență*”, de *tărie de caracter și de frățietate* cu celelalte popoare, cum am avut în 1861, când Șaguna a accentuat aceste cuvinte de despărțire a celor întruniți”¹³. Deși nu a fost nici gazetar, nici om politic de profesie, Nicolae Ivan a dovedit că are atât talent publicistic, cât și o viziune clară și realistă. Nu de puține ori, văzând disensiunile din cadrul Partidului Național Român, N. Ivan intervine cu tact și cu luciditate pentru împăcarea celor două fracțiuni (pasiviști și activiști), arătând că din această luptă au de câștigat numai dușmanii națiunii române. Așa s-a întâmplat, de pildă, în anul 1892, cu ocazia conferinței din 22 ianuarie a Partidului Național Român și în preajma alegerilor pentru parlamentul din Budapesta când, într-un articol intitulat *Să ne lămurim pozițiile*¹⁴, N. Ivan, văzând scindarea politicienilor români, analiza cele două puncte de discordie, cuprinse în programul politic al Partidului Național Român din 1881. Și anume, primul punct preciza: Autonomia Transilvaniei, căci alipirea acestei provincii la Ungaria (în 1848 și 1867) n-a fost niciodată recunoscută de români. Pe ce cale se poate redobândi autonomia acestei provincii, prin forță revoluționară sau prin tratative la masa rotundă? Prima cale era de neconceput. A doua cale era cea a legalității, ceea ce înseamnă „ca guvernul ungar să vină cu un proiect de lege, prin care se decretează autonomia Transilvaniei, apoi acel proiect să fie votat de parlamentari. Iată un lucru ce nu se va întâmpla – scrie el mai departe – nici acum, nici peste zece ani, nici peste o sută de ani. La fel sta chestiunea și cu intenția «tribuniștilor» de a desființa dualismul austro-ungar existent încă din 1867. «Modestele noastre puteri» sunt insuficiente pentru a realiza răsturnarea istoriei, când partidele maghiare fac licitație formală cu șovinismul lor”. Și dacă se ține seama de corupția în alegeri și de legea electorală în vigoare în Ardeal, să se continue aici pasivitatea, iar în Banat și părțile ungare, românii să se prezinte la alegeri, deoarece acolo există o altă lege electorală, deși sistemul electoral unguresc chiar și în acele circumscripții va scoate din urne numai candidații guvernului”¹⁵.

¹⁰ *Episcopul Nicolae Ivan 1855-1936...*, p. 209.

¹¹ *Ibidem*, p. 210.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, p. 32.

¹⁴ Publicat în *Telegraful Român* din 31 decembrie 1891 – 12 ianuarie 1892, reprodus din *Tribuna*, nr. 2, anul IX.

¹⁵ *Ibidem*, p. 33.

Unul dintre pericolele cele mai mari ale acelor vremi îl constituia etatizarea școlilor confesionale, ceea ce ar fi adus automat maghiarizarea acestora. Ministerul de instrucție publică ungar aducea în toamna anului 1891, în parlament, un proiect de lege care urmărea scoaterea școlilor de sub autoritatea Bisericii, pe motiv că aceasta nu poate asigura salarii corespunzătoare învățătorilor confesionali. Situația fiind foarte gravă, Biserica s-a văzut nevoită să riposteze. Așa se face că, la propunerea mai multor deputați, între care și Nicolae Ivan, Sinodul arhidiecezan din Sibiu a adresat un protest Guvernului maghiar, în care arăta că vina pentru starea precară a școlilor românești o poartă regimurile trecute, care au ținut în mizerie Biserica Ortodoxă și instituțiile sale. Totodată, Sinodul decidea următoarele: 1. să se facă colecte în cadrul mitropoliei și în afara ei, pentru susținerea școlilor confesionale ortodoxe; 2. parohiile să facă repartiție pe credincioși, iar din contribuția aceasta să se acopere sumele necesare salariilor învățătorilor și 3. fondurile arhidiecezane să dea ajutoare parohiilor sărace pentru întregirea salariilor învățătorilor. Erau măsuri urgente prin care școlile românești au fost salvate timp de trei decenii, până la 1921, când acestea s-au integrat în sistemul de învățământ din România Mare. În sesiunea aceluiași sinod mitropolitan, N. Ivan a participat, ca raportor al ședinței din 17/29 aprilie 1892, la luarea unei hotărâri epocale: aceea de a se înființa o nouă episcopie pe teritoriul transilvan, care să cuprindă protopopiatele: Alba-Iulia, Abrud, Câmpeni, Lupșa, Turda, Cluj, Unguraș, Cetatea de Piatră, Solnoc, Dej, Bistrița, Reghin și Târgu-Mureș, având 333 parohii și 221.000 credincioși¹⁶. Reședința era fixată la Cluj, iar în cazul în care autoritățile maghiare s-ar opune, ea urma să fie la Dej¹⁷. Această hotărâre trebuia să obțină ulterior și aprobarea Congresului Național Bisericesc al Mitropoliei, Nicolae Ivan lucrând consecvent în această direcție.

Între timp, la cererea unei delegații de preoți și mireni din Alba Iulia, Consistoriul Arhidiecezan din Sibiu i-a încredințat administrarea protopopiatului Alba Iulia, funcționând în paralel și ca redactor al *Telegrafului Român* până la organizarea regulamentară de protopop, săvârșită la 23 noiembrie/5 decembrie 1893, când a fost ales cu unanimitate de voturi. La 31 octombrie 1892, Nicolae Ivan, eliberat din funcția de redactor, preluase deja conducerea **protopopiatului Ortodox Român de la Alba-Iulia**, aflat în paragină. Timp de cinci ani, 1892-1897, cu un tact pastoral desăvârșit, noul protopop a activat în două direcții principale: 1. lămurirea preoților și credincioșilor în privința valorii educației religioasă prin Biserică, în condițiile date, și 2. stimularea învățătorilor pentru a ridica nivelul de cultură și bunăstare, prin școală, a satului în care activează. La 9 noiembrie 1894, N. Ivan a fost numit și ca administrator protopopesesc al protopopiatului Orăștie unde, ca și la Alba-Iulia, a știut să se înconjure de personalități românești importante. De pildă, între membrii comitetului parohial erau prezenți Dr. Aurel Vlad, avocat, luptător național, deputat în parlamentul maghiar, iar după 1918, demnitar politic la București, apoi Dr. Ioan Mișu, avocat, președintele băncii „Ardeleana” din Orăștie. Pe bună dreptate, *Revista Orăștiei* spunea la puțin timp după sosirea administratorului protopopesesc în localitate: „Se ivește o nouă eră în viața noastră bisericească de aici. Punem vâl peste cele trecute căci aurora zilelor din urmă ne prevestește că ne va fi dat să reparăm toate greșelile trecutului și să punem în fruntea afacerilor tractului un bărbat harnic, activ, nepregetător, care posedă în vorbire și scriere toate trei limbile: română, germană și maghiară, să poseadă cunoștințe teoretice și practice nu numai din științele teologice ci și din cele profane, să fie la timpul său conducătorul, preotul, învățătorul și peste tot părintele și păstorul cel bun și adevărat al turmei încredințate conducerii lui, în aceste zile de grea încercare pentru noi. Ca să-și poată valida tractul aceste dorințe, parohia centrală s-a și pus pe lucru. Dovadă e sinodul parohial, ținut la 8 noiembrie a.c. în Orăștie sub prezidiul D-lui adm. Protopresbiteral Nicolae Ivan”¹⁸.

¹⁶ Este vorba de Hotărârea nr. 17, pe baza raportului nr. 2747 din 10 aprilie 1892, Cf. *Ibidem*, pp. 34-35.

¹⁷ Se avea în vedere cazul precedent, când episcopului Vasile Moga i s-a refuzat acest lucru, fapt pentru care el se va stabili la Sibiu.

¹⁸ *Revista Orăștiei*, an I, nr. 4 din 21.I./2.II. 1895; N. VASIU & I. BUNEA, *art. cit.*, p. 37. Revista, întemeiată de același N. Ivan, va apare din 1902 sub titlul *Libertate*, sub conducerea lui Ioan Moța.

Erau cuvinte ce se potriveau protopopului Ivan, pe care îl așteptau noi realizări personale și instituționale. Căci, încă din 1894, acesta fusese ales asesor (consilier) în senatul episcopesc (financiar) al Arhiepiscopiei Sibiului, în cadrul căruia s-a remarcat prin lupta pentru păstrarea autonomiei bisericești, într-o vreme când la cârma Ungariei se afla baronul Bánffy Dezső, „cel mai categoric reprezentant al șovinismului maghiar practic”, care urmărea „construirea statului maghiar național unitar”, prin desființarea identității celorlalte popoare aflate sub conducerea guvernului maghiar. În fața pericolului iminent, N. Ivan făcea, ca și altădată, apel la unitatea românilor, cerându-le să lase deoparte interesele partizane pentru a se pune toți în slujba neamului. Pilduitoare în acest sens este poziția pe care românii, în frunte cu Mitropolitul Miron Romanul au luat-o față de pretenția guvernanților maghiari ca toți cetățenii țării să serbeze cu mare fast mileniul așezării maghiarilor în Panonia. În memorabila circulară adresată credincioșilor săi, mitropolitul sibian îi îndemna pe aceștia să nu participe la aceste festivități. Ca protopop de Alba Iulia, N. Ivan s-a dovedit și de data aceasta consecvent cu crezul său. La 10 mai st.n. 1896, gazeta locală remarcă faptul că s-a serbat aniversarea mileniului statului maghiar în toate bisericile confesiunilor din localitate, după care a urmat adunarea festivă publică. Numai protopopul Nicolae Ivan a făcut excepție. El a urmat indicațiile date de autoritatea sa de la Sibiu și n-a participat la nicio manifestație jubiliară¹⁹.

Începând cu data de 1 iunie 1897, Nicolae Ivan a fost numit **asesor (consilier) economic la Arhiepiscopia Ortodoxă Română din Sibiu**, funcție în care a adus românilor ortodocși servicii incontestabile. Între realizările de seamă de pe vremea cât a îndeplinit această funcție amintim ridicarea monumentalei catedrale mitropolitane din Sibiu, pentru care însuși marele Șaguna strânsese bani, fără însă a ajunge să o vadă măcar începută, precum și a clădirii Academiei Teologice „Andreiane” (azi Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna”). A avut alături alți doi colegi și prieteni de nădejde: asesorul Dr. Elie Miron Cristea, viitorul Patriarh al României, și Matei Voileanu, împreună cu care a avut cele mai frumoase realizări ale sale și care dănuiește până astăzi²⁰. Paralel cu activitatea din administrație, N. Ivan a reînceput să publice, fiind în redacția *Telegrafului Român*, alături de cei doi prieteni ai săi amintiți mai sus. Articolele publicate în anul 1901 le-a strâns într-un volul intitulat *O pagină din lupta noastră pentru existență*, grupate în șapte capitole: Bisericești, Religioase, Școlare, Muncitorești, Administrative, Politice și Internaționale²¹.

Mereu atent la ceea ce se întâmpla în jurul său, N. Ivan deplângea într-unul dintre articole emigrarea țăranilor în America atenționând că: „emigrările spre America nu sunt sporadice, ci au luat dimensiuni înfricoșate, se lătesc pretutindenea în Ardeal în paguba țării și în paguba elementului nostru, care constituie marea majoritate a populațiunii. Față cu acest simptom nefavorabil pentru noi trebuie ca din bun timp să luăm toate măsurile de precauțiune ca poporul să poată trăi acasă... Am indicat oamenilor noștri să îmbrățișeze meseriile și comerțul, i-am conjurat să nu înstrăineze un petic din pământul strămoșesc și să țină cu evlavie la orice glie erezită (moștenită) – și mai ales le-am dat sfatul să caute să nu se încuibe în mijlocul lor elemente străine care îi storc până la măduvă și le iau fără milă bucatele din coș, laptele din gura copiilor și pe urmă și căsuța care le dădea adăpost și pentru moșii lor era cuib de fericire, pe lângă toate greutățile ce izvorau din legile excepționale și barbare”. Și după ce arată că o parte din vină o au și proprii conducători, N. Ivan face apel la exemplul pe care aceștia ar trebui să-l dea mulțimii: „Să ne vadă numai poporul că îi vrem binele, că suntem dezbrăcați de orice interese personale, că suntem în stare a ne pune și viața pentru popor, și poporul ne va urma cu drag și am avea în curând mulțumirea sufletească de a scoate pe mulți din ghiarele pieirei, iar calamitatea emigrărilor și alte nevoi ce bântuie vor înceta de la sine”²².

¹⁹ N. VASIU & I. BUNEA, *art. cit.*, pp. 39-42

²⁰ Vezi pentru aceasta; MIRCEA PĂCURARIU, *Catedrala Mitropolitană din Sibiu 1906-2006*, Editura Andreiana, Sibiu, 2006; Idem, *Două sute de ani de învățământ teologic la Sibiu 1786-1986*, Sibiu, 1987; Mitropolia Ardealului, *Contribuții transilvănene la teologia ortodoxă*, Sibiu, 1988.

²¹ Sibiu, 1901.

²² NICOLAE IVAN, *O pagină din lupta noastră pentru existență*, Sibiu, 1901, pp. 135-137.

Sfaturile acestea nu erau doar vorbe goale, ci veneau dintr-o experiență de viață bogată, pornind de la un bărbat profund ancorat în realitățile dure ale românilor transilvăneni, care a creat o serie de instituții economice-financiare tocmai pentru ca păturile largi ale populației românești să profite de ele pentru a progresa atât material cât și spiritual. Astfel, împreună cu asesorul Dr. Elie Miron Cristea, a înființat banca „*Vatra*” din Cluj, care acorda împrumuturi avantajoase mai ales țăranilor. N. Ivan era și președinte al *Casei de păstrare* din Miercurea, avea rol conducător în asociația băncilor românești din Ardeal „*Solidaritatea*” și a contribuit în mod major la înființarea băncii „*Lumina*”, numită și Banca culturală a Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din Sibiu, care a avut un rol important în menținerea școlilor românești amenințate de faimosul articol XXVII al legii lui Appony din anul 1907. Tot de numele lui N. Ivan se leagă dezvoltarea gimnaziului de la Brad, înființat de Șaguna, strângerea de fonduri pentru statuia lui Avram Iancu și pentru susținerea proiectului lui Aurel Vlaicu de a construi avionul „*Vlaicu III*”, dar și susținerea studenților români de la Cluj și Budapesta²³. Și tot pe vremea cât era el consilier, s-a reușit cumpărarea clădirii „*Habermann*” din centrul Sibiului, devenit hotelul „*Europa*”, apoi „*Bulevard*”, precum și crearea unui fond pentru deschiderea unui orfelinat pentru copiii români, care trebuia să se deschidă în septembrie sau cel mai târziu la 1 noiembrie 1916. Intrarea României în primul război mondial a făcut imposibilă deschiderea plănuită.

Ca vicepreședinte al Partidului Național Român, Nicolae Ivan se afla și în miezul evenimentelor politice, alături de cei ce luptau pentru contracararea politicii maghiarizante a contelui Tisza și pentru realizarea unirii cu România. Era prezent, de pildă, la ședința din 12 octombrie 1918, în locuința avocatului Dr. Aurel Lazăr, când s-a luat hotărârea ca deputatul Dr. Alexandru Vaida-Voievod să citească în parlamentul de la Budapesta hotărârea românilor de a nu mai recunoaște parlamentului și guvernului budapestan dreptul de a reprezenta națiunea română, cerând pentru aceasta dreptul imprescriptibil la viață națională independentă. Și tot N. Ivan va organiza în județul Sibiu preluarea puterii din mâinile administrației și justiției maghiare. Participant activ la Marea Adunare de la Alba Iulia, din 1 Decembrie, N. Ivan a fost ales între cei 250 de membri ai *Marelui Sfat al Națiunii Române*, care au delegat puterea executivă până la contopirea cu România, *Consiliului Dirigent*. Va fi ales apoi în senatul României, unde a militat pentru consolidarea statului român unitar și a Bisericii naționale.

Tot prin Nicolae Ivan s-a înfăptuit și visul marelui mitropolit Andrei Șaguna de a se întemeia o **episcopie la Cluj**. Acesta îi cerea împăratului Francisc Iosif din Viena, în anul 1863, reconstituirea mitropoliei ortodoxe care fusese desființată prin unirea la 1700 a unei părți a românilor, cu Roma. Se va fi gândit marele mitropolit la vechea episcopie de la Vad și Feleac, de pe vremea lui Ștefan cel Mare. Problema va fi discutată și la Congresul Național Bisericesc din 1868, rămânând ca deziderat pentru urmașul său, mitropolitul Miron Romanul (1874-1898). Planul lui Șaguna va fi rediscutat în mai multe congrese național-bisericești (1874 și 1878), fără a se ajunge la un rezultat concret. La 24 aprilie 1881, sinodul arhidiecezan, sub nr. 73, recunoștea necesitatea înființării unei episcopii, care să aibă sub jurisdicție 16 protopopiate din partea de Nord a Arhiepiscopiei Sibiului, cu 465 parohii și aproximativ 260 de credincioși. Proiectul a rămas nerealizat, fiind apoi rediscutat în 1895, 1897, 1902, 1905, 1906, 1909 și 1912, tot fără un rezultat concret.

Problema aceasta va fi reluată abia după 1918 când, la 3/17 februarie 1919, asesorul Nicolae Ivan propunea înființarea eparhiei Clujului, arătând nu numai faptul că această problemă stătea de mult timp nerezolvată, ci și necesitatea ei, întrucât secole de-a rândul nu călcase pe acolo picior de ierarh iar poporul trebuia să fie mai bine păstorit. În stilul său practic și foarte limpede, N. Ivan propunea să se intervină la Consiliul Dirigent inclusiv pentru a fi alocate sumele necesare organizării acestei noi eparhii. Având în vedere noua situație creată prin Marea Unire, Consistoriul arhidiecezan, în unanimitate, a hotărât să se intervină la Sinodul Arhidiecezan care urma să se țină în aprilie 1919, pentru realizarea hotărârii nr. 67 a Congresului Național Bisericesc din

²³ N. VASIU & I. BUNEA, *art. cit.*, pp. 48-53.

Episcopul Nicolae Ivan la sfințirea unei biserici

lilor aprobarea unui *hrisov de ctitorie* pentru ridicarea unei catedrale ortodoxe la Cluj, act primit cu însuflețire de către sinodali care, împreună cu alții, în aceeași zi, vor subscrie suma de 55.000 coroane pentru realizarea ei²⁵.

Dacă la Sibiu N. Ivan întâmpina reticențe din partea viitorului mitropolit Nicolae Bălan, se bucura, în schimb, de simpatia vechiului său prieten și coleg în luptele naționale, Roman Ciorogariu, care-i dă o serie de sfaturi privind organizarea noii eparhii. Între altele, la 8/21 iunie, îi scria să nu accepte numirea ca vicar, întrucât acesta era doar un auxiliar al ierarhului, ci pe aceea de președinte al Consistoriului, care nu este numit de către episcop, ci e ales de sinod, fiind astfel autonom în hotărârile sale. De altfel, acesta era și principiul fundamental stipulat de Statutul Organic și fusese aplicat deja în cazul Consistoriului din Oradea²⁶. N. Ivan va asculta sfaturile amicului său și va începe imediat activitatea de organizare a eparhiei, strângând în jurul său oameni de mare valoare și cu o bogată activitate bisericească, de pildă: Dr. Ioan Lupaș, Tuiliu Roșescu, Vasile Duma, Grigorie Pletosu, Petru Popoviciu, Jovian Mureșan, Dr. Sebastian Stanca, Pompei Morușca, Virgil Nistor, Ioan Iliescu, Aurel Muntean și Zaharia Man dintre clerici, iar dintre mireni: Dr. Zosim Chirtop, Dr. Gavril Buzura, Dr. Alexandru Dragomir, Dr. Vasile Pahone, Simion Ciuca, Dr. George Wiltt, Ioan Herman și Antonie Mandeal. La 4 septembrie 1919, N. Ivan adresa o circulară preoțimii în care făcea cunoscute principiile după care se va conduce noua eparhie, pentru ca în altă circulară, din aceeași zi, să spună: „Biserica vrea să dea statului românesc educația morală a cetățenilor săi... Și cu aceasta credem că dăm mâna de ajutor statului chiar și prin faptul că modesta contribuție materială a Bisericii ușurează și poverile statului”, edificând școli și susținându-le acolo unde posibilitățile statului nu erau suficiente²⁷. Și, deși încă nu era ales episcop, acest gospodar s-a pus pe treabă, intervenind în sprijinirea școlilor românești și în organizarea învățământului în satele ce-i erau subordonate. Între timp, N. Ivan a făcut formele canonice de intrare în monahism, fiind tuns întru monah la 7/20 septembrie 1919, la mănăstirea Hodoș-Bodrog, promovat apoi la rangul de protosincol și, în sfârșit, la 8/21 ianuarie 1920, hirotosit întru arhimandrit²⁸. Era limpede că se pregătea să rămână definitiv la Cluj.

Alegerea de episcop aștepta mai întâi ocuparea scaunului mitropolitan de la Sibiu, care era încă vacant. Noul mitropolit, fostul profesor de teologie de la Academia Andreiană, Nicolae Bă-

²⁴ „deși n-avea calitate” – zice Pr. Prof. M. PĂCURARIU în *Istoria Bisericii ortodoxe Române*, vol. 3, Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1981, p. 425.

²⁵ N. VASIU & I. BUNEA, *art. cit.*, p. 71; Arhid. Dr. IOAN ZĂGREAN, „60 de ani de la înființarea Episcopiei Clujului”, în *Îndrumătorul Bisericesc al Arhiepiscopiei Clujului pe anul 1981*, p. 252.

²⁶ Ms. Nr. 6, f. 9-10, în Arhiva Arhiepiscopiei Clujului.

²⁷ N. VASIU & I. BUNEA, *art. cit.*, p. 73.

²⁸ *Ibidem*, p. 75.

Ian (1920-1955), va fi cel ce va organiza aceste alegeri, deși încerca să încetinească lucrurile, ba chiar să-și subordoneze Consistoriul clujean, negând independența acestuia. De pildă, în ședința Consistoriului clujean din 18/5 februarie 1921, lua în discuție adresa mitropolitană prin care se propunea organizarea alegerilor de episcop la Cluj pentru perioada 1921-1924. În această situație, Consistoriul clujean l-a delegat pe Dr. Alexandru Dragomir și pe Dr. Valer Moldovan să meargă la Sibiu pentru a-l convinge pe mitropolit de cauza lor dreaptă. După întoarcerea acestora, a fost convocat Consistoriul în ședința plenară, iar hotărârile acestuia s-au păstrat în protocolul încheiat de Vasile Sava (secretar) și de arhimandritul Nicolae Ivan (președinte). Iată ce spune documentul: „Sub N° 400 se prezintă o adresă a I.P.S.Sale D-lui Mitropolit Nicolaie referitoare la efectuarea alegerilor sinodale pe ciclul de 1921-924, însoțită de raportul iuriconsultului consistorial Dr. Alexandru Dragomir asupra întrevederii avute cu I.P.S.Sa în urma delegației primite de la Consistorul Diecezan în ședința de la 17/4²⁹ februarie 1921, în legătură cu acea adresă, din acest raport reiese că I.P.S. Sa s-a declarat învoit a căuta legătura cu guvernul din București și dacă va primi asigurarea că din partea guvernului nu se pun piedici în articlării în lege a eparhiei Cluj va da curs liber alegerilor sinodale, ba din contra va persista pe lângă ținerea unui sinod comun cu arhidieceza ca și în trecut. După ce au luat cuvântul în această chestiune Dr. Vasile Pahone, Dr. Ioan Mateiu și Vasile Duma, se primește următorul proiect de conclud:

1. Consistorul Diecezan din Cluj nu poate lua la cunoștință adresa prezidială a I.P. Sf. Mitropolit Nicolaie N° 25 M din 11 Februarie 1921, fiind coprinsul acestei adrese în flagrantă contradicție cu dispozițiile clare și categorice ale concludului congresual N° 58 din 1920.
2. În sensul acestui conclud congresual, eparhia ortodoxă română a Clujului, fiind în mod legal constituită și recunoscută ca atare de către organele de guvernământ ale statului, urmează a se conduce în toate afacerile sale constituționale și administrative de ordin bisericesc, școlar și fundațional după principiile fundamentale și dispozițiile precise, cuprinse în „Statutul Organic” cu privire la conducerea tuturor eparhiilor din cuprinsul mitropoliei transilvane.
3. În conformitate cu aceste principii și dispozițiuni, cari esclud orice măsuri arbitrare, toate afacerile interne a(le) eparhiei sunt de competența exclusivă a sinodului eparhial ca reprezentanță legislativă și a consistorului ca organ executiv al acestei reprezentanțe;
4. Deoarece amândouă aceste corporațiuni există și funcționează în mod legal, fiind normativă conducerea lor în chip lămurit prin suscitatul conclud congresual, – orice încercare de a împiedica sau de a zădărnici funcționarea normală a vreuneia din aceste corporațiuni nu poate fi considerată, decât ca o călcare vinovată a legii noastre fundamentale bisericești.
5. Atât din cazul acesta, cât și din alte cazuri asemănătoare, Consistorul constatând cu părere de rău, că principiul coordonării eparhiei Clujului cu celelalte eparhii nu este respectat de către conducerea mitropoliei așa, cum o pretinde Statutul organic și suscitatul conclud congresual, declară, că este hotărât a susținea și apăra principiul acesta cu toate mijloacele legale. Consistorul decide a face alegerile sinodale pentru eparhia Cluj încredințând biroul cu ficsarea termenelor ținând cont de posibilitățile confecționării tipăriturilor necesare³⁰. Era o luare de poziție fermă, caracteristică întregii activități privitoare la organizarea noii eparhii.

Cu tact și clarviziune, arhimandritul N. Ivan a făcut toate demersurile necesare, reușind ca, la 18 iulie 1921 să fie sancționată și promulgată legea pentru „Reînființarea episcopiei ortodoxe a Vadului și Feleacului cu reședința în Cluj”. Era articol unic, cu următorul conținut: „Se reînființează vechea episcopie ortodoxă română a Vadului și a Feleacului cu teritoriul stabilit de congresul național bisericesc al metropoliei ortodoxe române din Transilvania, Banat, Crișana,

²⁹ De fapt e 18/5 februarie 1921.

³⁰ Protocol luat în ședința plenară a Consistoriului Diecesan din Cluj ținută la 24 Februarie 1921, în „Actele Sinodului eparhial Cluj”, 1921.

*Maramureș etc., purtând titlul de episcopia ortodoxă română a Vadului, Feleacului și Clujului și având reședința la Cluj*³¹. Era, deci, o reînființare, nu o înființare a unei eparhii noi.

Existând, așadar, și cadrul legal, în conformitate cu prevederile Statutului Organic, la 28 septembrie 1921, mitropolitul Nicolae Bălan a condus alegerile pentru episcop la Cluj. Existau doi candidați: arhimandritul Nicolae Ivan și profesorul universitar Dr. Pavel Roșca, primul primind 31 de voturi, iar cel de-al doilea, 26.

Votanții au ales pe omul practic, cu o bogată activitate pastorală, administrativă și politică, dar și cu multe realizări lăsate în urma sa pe unde a trecut. Alegerile au lăsat un gust amar în sufletul mitropolitului Bălan care-l susținea pe cel de-al doilea. De aceea, nici nu a participat la înscăunarea noului episcop, delegându-l pe Roman Ciorogariu de la Oradea să facă acest lucru în ziua de 6/21 decembrie, în biserica parohială din Cluj (Biserica din Deal). A fost o alegere providențială, întrucât episcopul Ivan, deși nu mai era tânăr (avea 66 de ani), își va folosi toate puterile pentru a organiza noua eparhie. Și a făcut acest lucru cu tact, clarviziune, abnegație și multă, multă iubire pentru toți credincioșii săi. Nu vom insista asupra acestora, întrucât realizările sale vor fi evocate de alți oameni ai condeului. Amintim doar că în cei 15 ani de arhierie (1921-1936), N. Ivan a zidit din temelie noua sa eparhie, a ridicat Catedrala eparhială din Cluj, a întemeiat Academia Teologică ortodoxă din Cluj, cu un local propriu și cu un corp profesional de elită, a întemeiat revista *Renășterea* și Biblioteca eparhială, a obținut actuala reședință arhiepiscopală, a întemeiat un orfelinat și un cămin preoțesc, o tipografie și a cumpărat o serie de imobile, majoritatea achiziționate prin cumpărare³². Era, de fapt, continuarea activității sale de la Sibiu și dintotdeauna, amplificată cu libertatea, dar și cu răspunderea totală pentru progresul păstoriiților săi. De aceea, la mutarea sa la Domnul, întâmplată la 3 februarie, clujenii și întreaga eparhie, dar și mulți din întregul Ardeal puteau spune că au pierdut un adevărat părinte care și-a știut gospodări și chivernisi cuprinzătoarea sa casă, atât din punct de vedere material, cât și spiritual. Pe bună dreptate, evocându-i personalitatea, P.S. Episcop Justinian Chira-Maramureșanul spunea că: „mai înainte de a construi în piatră și în cărămidă, Nicolae Ivan a zidit inimi și caractere. A trăit pentru cei mulți și asupriți, a luptat pentru dreptate și a îndreptat gândurile oamenilor spre culmile luminoase ale demnității și libertății; iar această slujire, prin care a întrupat în viața sa cuvântul Apostolului – «tuturor toate m-am făcut», a împlinit-o ca dascăl, ca preot, ca duhovnic al celor robiți în temnița Aiudului, ca asesor consistorial, ca redactor al *Telegrafului Român*, ca membru în conducerea Partidului Național Român sau a «ASTREI», ca militant pe plan social, cultural și național și, în mod deosebit, ca episcop al reînviatului eparhii a Vadului, Feleacului și Clujului, de viața căreia numele său este legat pe vecie. De aceea, numele lui poartă pecetea ctitorului plenar, care zidește pentru eternitate și material, și spiritual»³³.

ABSTRACT

IOAN-VASILE LEB, *Nicolae Ivan (1855-1936)—The First Bishop of Vad, Feleac, and Cluj*

This study evokes the personality of the first Bishop of Vad, Feleac, and Cluj, Nicolae Ivan. The new Bishop came from a family of peasants from Aciliu, near Cluj, bearing a strong moral tradition with concern to humanity and passion for work. After a few years at the local school, the diligent, well-organized young man graduated from the primary school in Săliștea Sibiului; he then went to

³¹ Această lege a fost sancționată și promulgată cu Decretul regal Nr. 3235 din 18 iulie 1921 și a fost publicată în „Monitorul Oficial” Nr. 109 din 18 August 1921, p. 4299 .

³² ALEXANDRU MORARU, *Biserica Ortodoxă română între anii 1885-2000. Biserică. Națiune. Cultură*, vol. III. Tom. I., Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 2006, pp. 242-244.

³³ JUSTINIAN CHIRA-MARAMUREȘANUL, episcop vicar, „Vocația de ctitor a episcopului Nicolae Ivan”, în vol. *Episcopul Nicolae Ivan 1855-1936...*, p. 162.

the State Lyceum in Sibiu, where he graduated with high marks in the 28th of June 1874. He then attended the Theological Seminary “Andreian” in Sibiu, graduating with high marks in 1877; after that, he became a primary school teacher at Școala Normală in Săliște. After seven years, he became a spiritual companion and teacher at the Correction Institute in Aiud. Starting with the 1st of October 1890, he worked as editor at Telegraful Român in Sibiu, where he involved in saving the confessional schools in the area. After a period of serving as archpriest in Alba Iulia and Orăștie, N. Ivan became economic consultant at the Metropolitan Church in Sibiu; at this point, his name is linked to some of the most important achievements of this institution: the rebuilding of the metropolitan cathedral and of the new Theological Institute, as well as the accomplishment of a long lasting material infrastructure, et al. On the 6th / 19th of December 1921, as recognition of his work and his managing skills, he was ordained Bishop of the newly established Diocese of Vad, Feleac, and Cluj, where he conducted an exemplary work of organization. He built the Cathedral, he established the Theological Institute in Cluj (the Faculty of Orthodox Theology, as it is known today), the review “Renașterea”, the printing house, the library, as well as many others. He is rightfully the founder of this eparchy, which evolved continuously during his time and thereafter, until its acknowledgement as a Metropolitan Church. For all these, and for many other reasons, he deserves eternal honor.

KEYWORDS: Nicolae Ivan, cathedral, library, Bishop, Diocese of Vad, Feleac, and Cluj

